

वामदेवो गौतमः। दधिकाः, ५ सूर्यः। जगती, १ त्रिष्टुप्

दधिकाव्ण इदु नु चर्किराम विश्वा इन्मामुषसः सूदयन्तु।

अपामग्नेरुषसः सूर्यस्य बृहस्पतेराङ्गिरसस्य जिष्णोः ॥ ४.०४०.०१

दधिकाव्णः- अश्वदेवस्य प्राणस्य ध्यानम्। नु- क्षिप्रम्। चर्किराम- कुर्मः। माम्। विश्वाः- सर्वाः।
उषसः- विद्याः। सूदयन्तु- प्रेरयन्तु। अपाम्- जीवोदकानाम्। अग्नेः- पावकस्य सत्क्रतोः।
सूर्यस्य- सवितुरात्मनः। अङ्गिरसस्य- अङ्गनशीलायाः। बृहस्पतेः- मेधाधिदेवतायाः। जिष्णोः-
इन्द्रस्य। ध्यानं कुर्मः ॥१॥

सत्वा भरिषो गविषो दुवन्यसच्छ्रवस्यादिष उषसस्तुरण्यसत्।

सत्यो द्रवो द्रवरः पतंगरो दधिकावेषमूर्जं स्वर्जनत् ॥ ४.०४०.०२

सत्वा- गन्ता। भरिषः- भरणकुशलः। गविषः- चिद्रश्मीनां प्रेरकः। दुवन्यसत्-
परिचरणकामानामुपासकानां हृदये स्थितः। श्रवस्यात्- श्रुतिमिच्छेत्। इषः- एषणीयः। उषसः-
सुप्रभाते ज्ञानोदये। तुरण्यसत्- वेगेन स्थितः। सत्यः। द्रवः- सरन्। द्रवरः- वेगवान्। पतङ्गरः-
पतङ्गः। दधिकावा- अश्वदेवः। इषम्- सदेष्टव्यम्। ऊर्जं- शक्तिम्। स्वः- ज्योतिः। जनत्-
उत्पादयति ॥२॥

उत स्मास्य द्रवतस्तुरण्यतः पर्णं न वेरनु वाति प्रगर्धिनः।

श्येनस्येव ध्रजतो अङ्कसं परि दधिकाव्णः सहोर्जा तरित्रतः ॥ ४.०४०.०३

उत- अपि च। अस्य- एतस्य। द्रवतः- सरतः। तुरण्यतः- वेगवतः। प्रगर्धिनः-
अभिकाङ्क्षतोऽश्वस्य गतिम्। वेः- पक्षिणः। पर्णं- पक्षम्। न- इव। अनु वाति- जनोऽनुगच्छति।
ध्रजतः- सरतः। श्येनस्येव। अङ्कसम्- पादाधारम्। परि- परितः। तरित्रतः- तारकस्य।

दधिक्रावणः- अश्वदेवस्य । ऊर्जा- शक्त्या सह । सर्वो गच्छतीति शेषः ॥३॥

उत स्य वाजी क्षिपणिं तुरण्यति ग्रीवायां बद्धो अपिकक्ष आसनि।

क्रतुं दधिका अनु संतवीत्वत्पथामङ्कांस्यन्वापनीफणत् ॥ ४.०४०.०४

उत- अपि च । स्यः- सः । वाजी- अश्वः । ग्रीवायाम्- कण्ठे । अपिकक्षे- कक्षप्रदेशे । आसने-
आस्ये । बद्धः । क्षिपणिम्- क्षेपणम् । अनु- अनुसृत्य । तुरण्यति- त्वरयति । दधिकाः- अश्वदेवः ।
क्रतुम्- प्रज्ञाम् । अनु- अनुसृत्य । सन्तवीत्वत्- बली सन् । पथाम्- मार्गाणाम् । अङ्कांसि-
कुटिलानि । आपनीफणत्- सर्वतो भृशं गच्छति ॥४॥

हंसः शुचिषद्वसुरन्तरिक्षसद्धोता वेदिषदतिथिर्दुरोणसत्।

नृषद्वरसदृतसद्योमसदब्जा गोजा ऋतजा अद्रिजा ऋतं बृहत् ॥ ४.०४०.०५

हंसः- पतनशीलः । शुचिषत्- शुद्धहृदयस्थः । वसुः- चित्तवृत्तिस्तम्भकारकः । वसु स्तम्भे ।
अन्तरिक्षसत्- द्यावापृथिव्योरन्तरालस्थः । अन्नमनसोरन्तरालाख्यप्राणमयकोशस्थः । होता-
देवाह्वाता । वेदिषत्- ऋताख्यसदनस्थः । अतिथिः- यजमानं प्रत्यभ्यागतः । दुरोणसत्-
यजमानसदनस्थः । नृषत्- नृणां चित्तस्थः । वरसत्- वरणीये स्थितः । ऋतसत्- प्रकृतिनियतिस्थः ।
व्योमसत्- आकाशस्थः । अब्जाः- जीवोदकजः । गोजाः- रश्मिजः । ऋतजाः- प्रकृतिनियतिजः ।
अद्रिजाः- स्थैर्यजः । ऋतम्- प्रकृतिनियतिभूतसत्यस्वरूपः । बृहत्- महान् ॥५॥